

Kattava johdatus verotuksen historiaan

Arvio teoksesta Kujala, Antti. *Voudintileistä veroparatiiseihin – Verotuksen historia*. Ateena. 2021. 399 s. ISBN-978-952-300-837-3.

Heikki Kämäräinen

Suomeksi saatavilla olevia taloushistorian yleisesityksiä ei ole turhan montaa. Verotuksen historiaan liittyviä, rajatun aiheeseen keskittyviä tutkimuksia kuten Hannu Välimäen väitöskirja *Kymmenyksistä kirkollisveroon* (2002) on toki saatavissa, mutta finanssioikeuden professoreiden Esko Linnakankaan ja Leila Juannon detaljirikkaan *Verojen historia* (2016) teoksen lisäksi populaareja kokonaisesityksiä aiheesta on vähän. Dosentti Antti Kujalan *Voudintileistä veroparatiiseihin – Verotuksen historia* on suuri yleisö mielessä kirjoitettu tietokirja, joka paikkaa tätä puutetta mainiosti. Kujala on historiantutkijana ja tietokirjailijana käsitellyt aiemmin niin varhaismodernia Ruotsin valtakuntaa, Suurta Pohjansotaa, kolonialismin historiaa, Suomen ja Neuvostoliiton suhteita, ja ennakoitunut hyvinvointivaltion loppua. Verotuksen historia sopii hyvin joukkoon, ja arvostelijaa yllätti iloisesti, kuinka laajalti Kujala on tutustunut yhteiskuntiin ympäri maailman ja vieläpä yli 2000 vuoden aikajänteeltä. Kirja perustuu runsaaseen aiempaan, monissa tapauksissa kohtuullisen tuoreeseen, tutkimukseen.

Tiivistettynä Kujalan pääväitteenä on, että toimiva verotus on ollut yhteiskuntien menestyksen avain. Verojen historia on luonnollisesti myös yhteiskuntien ja instituutioiden, vallan, varallisuuden ja valtionvelan historiaa. Koska verotus on ikään kuin liikkuva maali, Kujala ei määrittele tutkimuskohdettaan erityisen tarkkaan, joka on hyvä valinta näin laajan aiheenrajauksen kannalta. Kyse on myös siitä, missä määrin veroille annetaan ja koetaan saatavan vastinetta.

Teoksessa on johdannon jälkeen parisenkymmentä kronologisessa järjestyksessä etenevää käsittelylukua, jotka kukin käsittelevät aina yhden valitun yhteiskunnan tai aikakauden verotuskäytänteitä. Kirjan lopussa käsittelyluvut kerrataan vielä tiiviiksi kokonaisnäkemykseksi.

Teoksen kattavuus

Kujala esittelee verotuksen, yhteiskuntien ja instituutioiden historiaa ajallisesti muinaisista Kiinan ja Rooman valtakunnista aina nykyajan valtioihin asti. Muinainen Egypti on huomioitu lyhyesti kuvatekstissä, jonka mukaan jo faaraot rankaisivat veronsa laiminlyöneitä talonpoikia. Nykyaikaisen verotuksen ja valtionvelan kannalta oleellinen varhaisen parlamentarismien ja teollistumisen Iso-Britannia, sekä usein vastinparina esitetty, itsevaltaisesti hallittu Ranska, ovat saaneet omat lukunsa. Maantieteellisesti perinteisen länsimaakeskeisen historian ulkopuolelta käsittelyyn on päätyneet paitsi Kiinan eri dynastiat, Intian mogulivaltakunta, sekä myös 1900-luvulla itsenäistyneet entiset siirtomaat. Lisäksi pohjoismaista hyvinvointivaltiomallia verrataan anglosaksiseen malliin.

Veroparatiisit, heikot instituutiot ja veronkiertäminen nousevat esiin kirjan loppupuolella. Poliittisen korruption ja heikon hallinnon vuoksi Afrikan mantereelta virtaa vuosittain noin 45 miljardin euron verran varoja veroparatiiseihin. Venäjän presidentti Vladimir Putinin omaisuus ei sekään ole karttunut pelkällä presidentin suurella palkalla. Myös populismin nousu länsimaissa saa runsaasti käsitteitä kirjan lopussa.

Kujala rajaa aiheensa pikemminkin havainnollistaviin esimerkkeihin kuin luetteloon kaikista olemassa olleista yhteiskunnista. Kujala kertoo jättäneensä esimerkiksi nykypäivän kunnallisveron ja kirkollisveron pois kirjasta, jotta verotuksen suuret linjat pääsevät enemmän näkösalille. Toisaalta verotus on saanut erilaisia muotoja eripuolilla maailmaa, joten kokonaiskuvan laatiminen edellyttää tapausten esittelyä. Välillä tekstin fokus siirtyy pitkästi pois itse verotuksesta yleisempään kuvaukseen kulloinkin käsiteltävästä yhteiskunnasta ja aikansa tapahtumista. Tällöinkin Kujala säilyttää juonen niin, että kuvaukset ovat hyvin perusteltuja. Rooman valtakunnan yhteydessä Kujala kuvaa paitsi provinssien verotusta, käsittelee hän myös valtakunnan synnyn kannalta oleellista asevelvollisarmeijaa. Tässä yhteydessä Kujala luonnehtii kiinnostavasti asevelvollisuutta ihmisveroksi. Käsitellessään Ruotsin suurvaltakuntaa Kujala kirjoittaa köyhän valtakunnan hallinnon tehokkuudesta väenotoissa ja verotuksesta, mutta kertoo samalla ajanjakson haasteista, kuten tilojen autioitumisesta ja sotilaskarkuruudesta.

Kirjassa on asiaankuuluvan runsas kirjallisuus- ja viiteapparaatti. Muutamaan kohtaan olisin kaivannut viitettä kiintoisien väittämien perään. Kujalan mukaan, ilman tarkempaa viitettä, esimerkiksi Kreikan valtionvelka olisi kenties jo ratkaistu ongelma, mikäli koko Kreikassa varustettu rahtilaivasto seilaisi maan lippujen alla ja maksaisi maahan veroja.

Vaikka käsittelyyn on valittu joukko kiintoisia tapauksia verotuksen historiasta, jotain myös puuttuu. Melko oleellista aiheen kannalta olisi käsitellä ensimmäisten korkeakulttuurien, Egyptin ja Mesopotamian eri valtakuntien verojärjestelmiä, jotka jäävät nyt kirjassa kovin viitteellisiksi. Kiintoisaa olisi ollut myös vetää linja varhaismodernista sotilasvaltio-Ruotsista nykyiseksi pohjoismaiseksi hyvinvointivaltioksi.

Lisäksi kirjassa olisi voinut ylipäättään painotta enemmän vanhempia aikakausia, jotka jäävät yleisesityksissä usein vähäisemmälle huomiolle. Keskiajan Euroopan verotusta ei käsitellä juuri ollenkaan, varhaismodernit valtakunnat saavat toki omat käsittelynsä. Toisaalta suuri yleisö, jolle kirja on kirjoitettu, luultavasti kiinnostuu nimenomaan lähihistoriasta ja Kujala näyttäisikin olevan mielellään kiinni nykykeskustelussa. Kujala näet käsittelee niin Ronald Reaganin, Margaret Thatcherin kuin kotimaistenkin päättäjien politiikkaa pieteetillä. Kujala kertoo pohjoismaisen verotuksen olevan progressiivisempaa ja hyvinvointivaltion kattavampi, kuin anglo-amerikkalaisissa maissa, joissa myös sosiaalietuudet ovat rajatumpia, mutta kehityssuunta on viime vuosikymmeninä ollut myös pohjoismaissa kohti angloamerikkalaista mallia.

Kun kirjan aikarajaus tulee aina vuoteen 2021 asti, olisi ollut kiintoisaa lukea Kujalan näkemyksiä esimerkiksi siitä, olisiko verotuksella annettavaa ilmastonmuutoksen vaikutuksen hillinnässä. Julkisessa keskustelussa välillä esiin nousevaan kysymykseen siitä, ovatko taloustieteen trendit kääntymässä kohti vasemmistolaisempaa tai uuskeynesiläistä suuntausta, Kujala näyttää suhtautuvan varovaisen uteliaasti, mutta ei juuri jää arvioimaan trendin mahdollisuuksia lyödä läpi.

Teoriat taka-alalla

Vaikka Kujala esitteleekin kirjan alussa lyhyesti aiempaa tutkimusta sekä verotuksen historiasta esitettyjä teorioita, kirjan kokonaisote ei ole kovinkaan talousteoreettinen. Valintaa Kujala perustelee sillä, että esimerkiksi Joseph Schumpeterin kehittämä, ja myöhemmin Richard Bonney ja W.M. Ormrodin jatkojalostama, verotuksen neliportainen evoluutioteoria, alamaiskansoiltaan epäsäännöllisesti lahjuksia vaativasta tribuuttivaltiosta kansainvälisillä rahoitusmarkkinoilla aktiiviseen fiskaalivaltioon, ei sellaisenaan istu menneisyyden yhteiskuntiin, vaan useimmat yhteiskunnat pikemminkin sisälsivät vaikutteita mallin eri portailta.

Kujalan omat vasemmalle kallistuvat yhteiskunnalliset näkemykset tulevat esiin taloudellisen sääntelyn purkamista vaativan talousliberaalin oikeiston kritisoinnin kautta. Toisaalta Kujala tuo esiin sen, että joissain Afrikan maissa verotus on yksityistetty nimenomaan hallinnon korruption vuoksi. Viime vuosina paljon kiitelty ekonomisti Daron Acemoglun ja politiikantutkija James A. Robinsonin *Miksi maat kaatuvat* (2013) saa kritiikkiä sen esittämästä monokausaalista talouskasvun selitysmallista. Tässä Kujala lainaa Peer Vriesin (2015) kommentteja. Vriesin mukaan Acemoglun ja Robinsonin keskeinen väite inklusiivisista ja eksklusiivisista instituutioista talouskasvun ja yhteiskunnallisen vakauden pohjana ei ole tyydyttävä selitys, sillä esimerkiksi 1700- ja 1800-lukujen teollistuvaa Englantia tuskin voi vielä kokonaisuudessaan pitää erityisen inklusiivisena yhteiskuntana, vaikka talous kasvoikin.

Taloustieteen viime vuosien ehkä tunnetuimpaan nimen, Thomas Pikettyn, tutkimuksiin viitataan tekstissä huomattavasti myönteisemmässä sävyssä. Piketty (2016) ennustaa varallisuuserojen kasvavan länsimaissa 1900-luvun alun tasolle ilman laajoja politiikan muutoksia. Tällä tulee olemaan vaikutuksia myös demokratian tilaan ja yhteiskunnalliseen vakauteen. Kujala ennakoi samaa trendiä ja kirjoittaa varoittavaan sävyyn populismin noususta länsimaissa. Näkemyksensä asioiden tilasta Kujala on

esittänyt jo aiemmin Mirkka Danielsbackan kanssa teoksessa *Hyvinvointivaltion loppu* (2015). Myös nyt käsiteltävässä teoksessa Kujala käyttää kohtuullisen paljon tilaa populismin nousun ja presidentti Donald Trumpin kauden ruotimiseen. Verotuksen kevennykset hyödyttävät eniten rikkaita ja veroilla kustannettavien palveluiden heikentyessä tyytymättömyys johtaa luottamuspuolaan perinteistä politiikkaa kohtaan tunnetuin seurauksin.

Kuvitus ja tilastot

Verotuksen historiaa havainnollistava kuvitus on pääosin onnistunutta ja kiinnostavaa. Kuvista kolme liittyy nyky-yhdysvaltalaiseen laitaoikeistoon, näistä yhdessä on kuva Capitol Hillin mellakasta loppiaispäivästä 2021, ja toisessa kuvassa on samaisessa tapahtumassa varapresidentti Michael Penceä varten pystytetty hirsipuu. Hirsipuukuvan tarkoitus jää aiheen kannalta hieman epäselväksi. Muutoin kuvat toimivat hyvin tekstin tukena. Kujala esittelee jännitettä verojen ja niistä saatavan hyödyn välillä, ja erityisesti aiheeseen osuva kuva on Moskovan 1600-luvun verokapinaa kuvaava taulu. Kapina päättyi, kun tsaari Aleksei Mihailovitš uhrasi väkijoukkoille neuvonantajansa. Toisessa kuvassa Kustaa Vaasa ratsastaa kukistamaan Dacken verokapinaa. Muihin kuviin on valikoitu niin janitsaarien värväystä, valtionpäämiehiä kuin maalaistaloja ja pilvenpiirtäjiä.

Tilastoja käytetään maltillisesti tukemaan kulloinkin esitettyjä väitteitä, mikä toki sopii hyvin populaariteokseen. Esimerkiksi sivulla 219 esitellään muutamien teollisuusmaiden vuoden 1987 tuloverot ja yhtiöverot sekä tuote- palveluverot prosenttiosuuksittain kuvaamaan kunkin maan verorakenteen yleistä muodostumista. Kuitenkin teoksen loppupuolella käsitellyt 1900- ja 2000-luvun yhteiskuntia käsittelevää tilastoaineistoa olisi ollut saatavilla runsaasti, ja tultaessa nykykeskusteluihin tilastojen käyttämisellä olisi saatu monille väitteille lisäsyvyyttä.

Loppusanat

Voudintileistä veroparatiiseihin onnistuu tehtävässään toimia johdantona verotuksen historiaan. Kirjan teksti on pääosin hyvin kirjoitettua, selkeää ja havainnollistavaa. Puutteistaan huolimatta noin kolmeensataan tekstisivuun on mahduttettu runsaasti erilaisia yhteiskuntia ja verotusmuotoja, joita käsitellään kattavasti. Vaikka allekirjoittanut hieman vierastaa teoksen loppupään nykyaikaan kohdistuvaa painotusta, onnistuu kirja herättämään ajatuksia myös tulevaisuudesta.

Helposti lähestyttävää kirjaa voi lukea vailla ennakkotietoja taloustieteestä tai taloushistoriasta. Näkisin teoksen käyttökelpoisena taloushistorian kurssikirjana, mutta kirjaa voi lukea myös yleissivistyksenä yhteiskuntien taloudellisen toiminnan pitkäaikaiskehityksestä.

FM Heikki Kämäräinen on taloushistorian väitöskirjatutkija Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksella.

Kirjallisuus

Acemoglu, Daron & James A. Robinson. 2013. *Miksi maat kaatuvat: Vallan, vaurauden ja varattomuuden synty*. Helsinki: Terra Cognita.

Kujala, Antti & Mirkka Danielsbacka. 2015. *Hyvinvointivaltion loppu? Vallanpitäjät, kansa ja vastavuoroisuus*. Helsinki: Tammi.

Linnakangas, Esko & Leila Juanto. 2016. *Verojen Historia: Synty, kehitys, kuolema, ylösnousemus, reinkarnaatio*. Helsinki, <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-93-7779-4> [Haettu 11.5.2022].

Piketty, Thomas. 2016. *Pääoma 2000-luvulla*. Helsinki: Into.

Vries, Peer. 2015. *Sate, Economy, and the Great Divergence: Great Britain and China 1680s-1850s*. Lontoo: Bloomsbury Academic.

Välimäki, Hannu. 2002. *Kymmenyksistä kirkollisveroon. Kirkollisverotus Suomen evankelisluterilaisessa kirkossa reformaatiosta nykypäiviin*. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.